

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2005:13

Rikosvahinkolain uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2005:13

Rikosvahinkolain uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2005

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-284-1
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
22.4.2005

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)</p> <p>Tuomo Antila</p>	<p>Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä</p>		
	<p>Toimeksiantaja Oikeusministeriö</p>		
	<p>Toimielimen asettamispäivä</p>		
<p>Julkaisun nimi Rikosvahinkolain uudistaminen. Lausuntotiivistelmä</p>			
<p>Julkaisun osat</p>			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Rikosvahinkolain uudistamistyöryhmän mietinnöstä saatiin lausunnot yhteensä 16 viranomaiselta ja yhteisöltä.</p> <p>Lausunnoissa rikosvahinkolain kokonaisuudistusta pidetään yleisesti tarpeellisena. Uudistuksen perustavoitteita ja ehdotettujen muutosten päälinjoja on pääsääntöisesti kannatettu.</p>			
<p>Avainsanat: (asiasanat) rikosvahinko, vahingonkorvaus, henkilövahingot, henkinen kärsimys</p>			
<p>Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 24/41/2003, HARE OM008:00/2004</p>			
<p>Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:13</p>	<p>ISSN 1458-7149</p>	<p>ISBN 952-466-284-1</p>	
<p>Kokonaissivumäärä</p>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p>	<p>Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Jakaja Oikeusministeriö</p>	<p>Kustantaja Oikeusministeriö</p>		

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
22.4.2004

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Tuomo Antila		Typ av publikation Remissammandrag	
		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln) Reformering av brottskadelagen. Remissammandrag Rikosvahinkolain uudistaminen. Lausuntotiivistelmä			
Publikationens delar			
Referat Sammanlagt 16 myndigheter och sammanslutningar har yttrat sig om det betänkande som arbetsgruppen för reformering av brottskadelagen har lagt fram. En totalreform av brottskadelagen anses generellt sett vara nödvändig enligt remissinstanserna. Reformens grundläggande målsättningar och huvuddragen i de föreslagna ändringarna får i huvudsak understöd.			
Nyckelord brottskada, skadestånd, personskador, psykiskt lidande			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnummer) JM 24/41/2003, HARE JM008:00/2004			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2005:13		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-284-1
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	2
2 Yhteenveto lausunnoista	2
3 Kannanotot asiakohdittain	3
3.1 Korvauskäytäntöjen yhdenmukaistaminen.....	3
3.2 Henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset	4
3.3 Rikoksen uhrille aiheutuneen kärsimyksen korvaaminen.....	6
3.4 Henkilövahingon kärsineen läheisten oikeus korvaukseen.....	7
3.5 Kuolemantapauksen johdosta suoritettavat korvaukset	8
3.6 Esinevahingon ja muun omaisuusvahingon korvaaminen.....	9
3.7 Korvausjärjestelmän toiminnan tehostaminen.....	10
3.8 Rikosuhridirektiivin täytäntöönpano	11
3.9 Eräitä muita muutosehdotuksia	11
3.10 Taloudelliset vaikutukset	12
3.11 Tiedotuksen kehittäminen.....	13
3.12 Muita huomautuksia.....	14
Liite	16

1 JOHDANTO

Rikosvahinkolain uudistamistyöryhmän mietintö (oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2004:16) valmistui 17 päivänä joulukuuta 2004.

Mietinnössä ehdotetaan rikosvahinkolain kokonaisuudistusta. Voimassa oleva rikosvahinkolaki kumottaisiin ja korvattaisiin uudella samannimisellä lailla.

Ehdotuksen perustavoitteena on parantaa henkilövahingon kärsineen rikoksen uhrin oikeutta korvaukseen ja selkeyttää korvaussääntelyä. Henkilövahingon korvaamista koskevia rikosvahinkolain säännöksiä tarkistettaisiin vastaamaan vahingonkorvauslain uudistettuja säännöksiä. Niiltä osin kuin rikosvahinkolain mukainen korvaussuoja olisi suppeampi kuin vahingonkorvauslain mukainen korvaussuoja, erot korvaussuojien laajuudessa ilmenisivät nimenomaisesti laista. Rikosvahinkolain nojalla maksettaville kärsimyskorvauksille säädettäisiin enimmäismäärät. Esityksessä ehdotetaan myös rikoksen uhrin läheisten korvaussuojan selkeyttämistä ja tarkistamista eräiltä osilta.

Korvausjärjestelmän toiminnan tehostamiseksi ehdotetaan rikosvahinkolautakunnan lakkauttamista ja korvattavan vahingon vähimmäismäärän korottamista. Ehdotukseen sisältyvillä säännöksillä pantaisiin myös täytäntöön rikoksen uhreille maksettavista korvauksista annettu neuvoston direktiivi.

Mietintöön sisältyvässä muistiossa ehdotetaan lisäksi toimenpiteitä, joiden avulla voitaisiin parantaa rikoksen uhrien tiedonsaantia rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausuntoa 20 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausuntoja saatiin 16. Tiivistelmän liitteessä on lueteltu viranomaiset ja yhteisöt, joilta lausuntoa pyydettiin ja jotka sen antoivat.

2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA

Rikosvahinkolain kokonaisuudistusta pidetään yleisesti tarpeellisena. Uudistuksen perustavoitteita ja ehdotettujen muutosten päälinjoja on pääsääntöisesti kannatettu.

Lakiehdotuksen sisällön suhteen esitetään eniten huomautuksia säännöksistä, jotka koskevat tuomioistuimen korvausasiassa antaman ratkaisun vaikutusta Valtiokonttorin korvauspäätökseen. Useat lausunnonantajat katsovat, että ehdotuksella tavoiteltu korvauskäytäntöjen yhdenmukaistaminen edellyttäisi sääntelyä, jonka mukaan Valtiokonttori laissa nimenomaan säänneltyjä poikkeustapauksia lukuun ottamatta on sidottu tuomioistuimen ratkaisuun.

3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN

3.1 Korvauskäytäntöjen yhdenmukaistaminen

Työryhmän ehdotus

Nykyiseen rikosvahinkolakiin kirjattu periaate, jonka mukaan Valtiokonttori ei ole rikosvahinkolain mukaista korvausta myöntäessään sidoksissa tuomioistuimen korvausasiassa antamaan ratkaisuun, säilytettäisiin sinänsä voimassa. Niiltä osilta kuin rikosvahinkolaissa säädetty korvauserusteet vastaavat vahingonkorvauslain korvauserusteita, tarkoituksena kuitenkin on, että Valtiokonttori korvausta myöntäessään pääsääntöisesti noudattaisi tuomioistuimen korvausasiassa antamaa ratkaisua. Valtiokonttorin olisi poiketessaan korvauksen hakijan vahingoksi tuomioistuimen ratkaisusta päätöksessään ilmoitettava poikkeamisen perusteet.

Lausunnonantajien kannanotot

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että ottaen huomioon laitoksissa hoidossa tai sijoitettuna olevien henkilöiden rikosoikeudellisen vastuun rajoitukset on perusteltua, että rikosvahinkolain mukainen korvausvastuu on riippumaton tuomioistuimen rikos- ja korvausasiassa antamasta ratkaisusta.

Useat lausunnonantajat katsovat, että lakitekstin tulisi selkeämmin vastata sitä tavoitetta, että rikosvahinkolakiin ja vahingonkorvauslakiin perustuvat korvauskäytännöt yhdenmukaistuvat. Lausunnonantajat katsovat, että tuomioistuimen korvausasiassa antaman ratkaisun tulisi pääsääntöisesti sitoa Valtiokonttoria ja ratkaisusta poikkeamisen perusteet tulisi kirjoittaa itse lakiin eikä vain sen perusteluihin. (*Helsingin ja Oulun käräjäoikeudet, Suomen Asianajajaliitto sekä Suomen Lakimiesliitto*)

Oulun käräjäoikeus toteaa lisäksi, että tuomioistuimen ratkaisusta ei saisi poiketa tuomittujen määrien osalta silloinkaan, kun korvaus olennaisesti poikkeaa yleisestä oikeus- ja korvauskäytännöstä. Tuomioistuimen ratkaisun voidaan nimittäin katsoa perustuvan olennaisesti perusteellisempaan menettelyyn ja selvitykseen kuin Valtiokonttorin kirjallisen korvauskäsittelyn. Sama koskee myös syy-yhteyden olemassaolon ja sovittelun edellytysten arviointia.

Vakuutusosikeus katsoo, että voimassa olevan rikosvahinkolain pahin ongelma on se, että rikosvahinkolain mukainen soveltamiskäytäntö on muodostunut yleisten tuomioistuinten noudattamasta vahingonkorvauslain soveltamiskäytännöstä poikkeavaksi. Kansalaisten rikosvahinkolain mukaista korvausmenettelyä ja vakuutusosikeutta kohtaan tunteman luottamuksen kannalta olisi tärkeää, että korvaukset henkilövahingosta ja kärsimyksestä rikosvahinkolain nojalla määrättäisiin mahdollisimman yhdenmukaisesti vahingonkorvauslakiin perustuvien vahingonkorvausten kanssa. Vakuutusosikeus pitää perusteltuna työryhmän näkemystä siitä, että silloin kun rikosvahinkolain mukainen korvaussuoja on tarkoitettu suppeammaksi kuin vahingonkorvauslain mukainen korvaussuoja, sen tulisi selvästi ilmetä rikosvahinkolaista. Vakuutusosikeus katsoo, että korvausjärjestelmän läpinäkyvyyttä ja yksittäisten kor-

vausratkaisujen sisällön ennakoitavuutta ja ymmärrettävyyttä parantaisi osaltaan ehdotetussa laissa Valtiokonttorille säädetty nimenomainen velvollisuus perustella tuomioistuimen ratkaisusta poikkeamisen syyt.

Henkirikoksen uhrien läheiset ry katsoo, että Valtiokonttori ei saisi alentaa korvausta, jonka tuomioistuin on määrännyt henkirikoksen tekijän maksettavaksi.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että Valtiokonttorin tulisi olla sidottu tuomioistuimen korvausasiassa antamaan ratkaisuun laissa säädettyyn korvauksen enimmäismäärään saakka.

Rikosuhripäivystys toteaa, että tuomioistuimen päätöksen ja Valtiokonttorin ratkaisun lähentämistä on jo pitkään odotettu. On edelleen perusteltua, että ratkaisun tekeminen jää Valtiokonttorille sekä talouden hallinnan syistä että siitä syystä, että Valtiokonttori voi näin tukea kansalaisten yhdenvertaisuutta korvauskäytännössä. Valtiokonttorille tuleva velvoite perustella tuomioistuimen päätöksestä poikkeava ratkaisunsa on Rikosuhripäivystyksen mukaan odotettu parannus.

3.2 Henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset

Työryhmän ehdotus

Henkilövahingon kärsineelle suoritettaisiin korvaus:

- 1) tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista;
- 2) ansionmenetyksestä;
- 3) kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta;
- 4) pysyvistä haitasta.

Henkilövahingon kärsineelle suoritettaisiin lisäksi kohtuullinen korvaus henkilövahingon yhteydessä vahingoittuneista vaatteista ja muista henkilökohtaisista käyttöesineistä.

Sairaanhoitokustannuksina korvattaisiin myös sairaanhoitoon välittömästi liittyvästä lääkinnällisestä kuntoutuksesta aiheutuvat kustannukset.

Korvaus ansionmenetyksestä määrättäisiin vahingonkorvauslain 5 luvun 2 a ja 2 b §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan. Korvaus olisi kuitenkin enintään 125 euroa päivältä vähennettynä korvaukseen oikeutetulle samalta ajalta tulevalla ansiotulolla.

Korvaus kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ja pysyvistä haitasta määrättäisiin vahingonkorvauslain 5 luvun 2 c §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan. Korvaus kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta olisi kuitenkin enintään 10 000 euroa vähennettynä muualta tulevilla korvauksilla.

Lausunnonantajien kannanotot

Oulun käräjäoikeus katsoo, että laista tulisi nimenomaisesti ilmetä, että ilmaisulla ”ansiotulo” tarkoitetaan myös sairausvakuutuslain nojalla maksettavaa päivärahaa tai muuta ansiotulon sijaan tulevaa korvausta.

Vakuutusosikeus ei näe periaatteellista estettä sille, että kivun ja säryn sekä muun tilapäisen haitan korvaukselle säädetään enimmäismäärä. Vakuutusosikeus kuitenkin katsoo, että enimmäismäärän tulisi olla siten mitoitettu, että se tulee sovellettavaksi vain silloin, kun vahingonkorvauslain nojalla myönnetty korvaus on yleistä korvaus-tasoa selvästi suurempi.

Vakuutusosikeus kannattaa työryhmän ehdotusta, jonka mukaan henkilövahinkokor-vausten määräämisen perusteiden osalta rikosvahinkolakiin otettaisiin viittaukset vahingonkorvauslain korvausperusteita koskeviin säännöksiin.

Valtiokonttori pitää kivun ja säryn sekä muun tilapäisen haitan korvaukselle ehdotet-tua enimmäismäärää perusteltuna. Myös *Julkiset oikeusavustajat ry* pitää hyväksyt-tävänä sitä, että korvaukselle säädetään enimmäismäärä.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen toteaa, että seksuaalirikoksen uhrin on usein on-gelmallista näyttää toteen psyykkisen tilan häiriintymistä siten kuin se mietinnössä ymmärretään. Seksuaalirikosten erityisluonnetta ei ole ehdotuksessa otettu huomi-oon. Mikäli ehdotuksen mukaisesti ensisijaisesti pitäisi käsittää henkinen kärsimys psyykkisen tilan häiriintymiseksi, näyttökynnys nousisi seksuaalirikoksen uhrin kannalta tarpeettomasti.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen pitää tarpeellisena ehdotettua säännöstä, jossa sel-vennettäisiin, mitä sairaanhoitokustannuksilla tarkoitetaan. Säännöstä sovellettaessa on tärkeää, että seksuaalirikoksen uhrin terapiakustannuksia todella pidetään rikos-vahinkolain nojalla korvattavina kuluina.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotettua 10 000 euron enimmäismäärää kivun ja sä-ryn sekä muun tilapäisen haitan korvaukselle liian pienenä. Kun lakiehdotuksessa on joka tapauksessa asetettu yhteensä 51 000 euron enimmäismäärä henkilövahingosta ja kärsimyksestä suoritettaville korvauksille, kivun ja säryn sekä muun tilapäisen haitan korvaukselle ei tulisi säätää erillistä enimmäismäärää.

Suomen Mielenterveysseura pitää ehdotettua sääntelyä selkeänä ja oikeansuuntaise-na.

3.3 Rikoksen uhrille aiheutuneen kärsimyksen korvaaminen

Työryhmän ehdotus

Loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä suoritettaisiin korvaus sille:

- 1) jonka seksuaalista itsemääräämisoikeutta on rikoksella loukattu tai jonka vapautta muuten on rikoksella loukattu;
- 2) jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on erityisen vakavasti loukattu tapon, murhan tai surman yrityksellä, törkeällä pahoinpitelyllä tai sen yrityksellä taikka muulla näihin rinnastettavalla rikoksella.

Korvaus kärsimyksestä määrättäisiin vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n 2 momentissa säädettyjen perusteiden mukaan. Korvaus olisi kuitenkin enintään 3 000 euroa vähennettynä muualta tulevilla korvauksilla. Seksuaalirikoksen uhrille voitaisiin kuitenkin suorittaa korvausta enintään 8 000 euroa vastaavasti vähennettynä.

Lausunnonantajien kannanotot

Helsingin käräjäoikeus kiinnittää huomiota ehdotettujen enimmäiskorvausten väliin eroon ja toteaa, että kysymyksessä on arvovalinta, jota käräjäoikeus ei pidä onnistuneena. Ainakin valinta olisi perusteltava. Lisäksi käräjäoikeus toteaa, että tavallisen pahoinpitelyn uhrin rajaaminen kärsimyskorvauksen ulkopuolelle olisi tullut perustella.

Oulun käräjäoikeus pitää puutteena sitä, että mietinnössä ei ole tarkemmin selostettu ilmaisun ”erityisen vakava” sisältöä. Sääntely jää siten liian tulkinnanvaraiseksi. Käräjäoikeus katsoo lisäksi, että säännöksessä tarkoitettu ”muu näihin rinnastettava rikos” voi yksittäistapauksessa olla myös pahoinpitelyrikos, mikäli henkilökohtaista koskemattomuutta on erityisen vakavasti loukattu teolla, joka ei kuitenkaan rikosoikeudellisessa arvioinnissa lopulta täytä esimerkiksi törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöä.

Vakuutusosikeus lausuu kärsimyskorvauksen enimmäismäärästä vastaavasti kuin kivun ja säryn sekä muun tilapäisen haitan korvauksen enimmäismäärästä (edellä 3.2).

Vakuutusosikeus pitää perusteltuna ehdotusta, jonka mukaan oikeus korvaukseen kärsimyksestä laajennettaisiin koskemaan törkeiden väkivaltarikosten uhreja. Vakuutusosikeus toteaa, että korvaussuojan eroavuudesta vahingonkorvauslain sääntelyyn verrattuna saattaa aiheutua jonkin verran ongelmia rikosvahinkolain koetun oikeudenmukaisuuden kannalta. Toisaalta mahdollisia haittoja vähentänee se, että rajatumpi rikosvahinkolain mukainen korvattavuus on selkeästi tuotu esille ehdotetussa laissa ja sen esitöissä.

Valtiokonttori pitää ehdotettua korvauksen enimmäismäärää perusteltuna. Valtiokonttori pitää perusteltuna myös sitä, että tavallisen pahoinpitelyn uhrit on ehdotettu rajattavaksi kärsimyskorvauksen ulkopuolelle.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää hyväksyttävänä sitä, että korvaukselle säädetään enimmäismäärä.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ei pidä asianmukaisena työryhmän näkemystä siitä, että rikosvahinkolain mukaisen korvausjärjestelmän perustavoitteena on ensisijaisesti henkilövahinkojen korvaaminen ja vasta toissijaisesti kärsimyksen korvaaminen. Seksuaalirikoksen uhrille henkisestä kärsimyksestä maksettavan korvauksen enimmäismäärä 8 000 euroa ei ole määrällisesti hyväksyttävissä.

Rikosuhripäivystys katsoo, että ehdotus siirtyä nykyistä selkeämmin kärsimyksen korvaamisesta henkilövahingon korvaamiseen vaikuttaa oikeudenmukaiselta, joskin siihen mitä ilmeisimmin liittyy aikaisempaa voimakkaampi kontrolli korvauksen käytöstä. On kyseenalaista, onko vahingonkorvausjärjestelmän tehtävä kontrolloida kansalaisten rahankäyttöä.

Rikosuhripäivystys toteaa, että kärsimyskorvausten yläraja on keinotekoinen, joskin ymmärrettävä ja hyväksyttävissä talouden hallinnan syistä. Työryhmän kanta, jonka mukaan törkeissä väkivaltarikoksissa kärsimyskorvauksen yläraja on selkeästi matalampi kuin seksuaalirikoksissa, on arvovalinta. Todellisuudessa kärsimys on aina yksilöllinen kokemus, jonka määrä tai vaikutus ei ole määriteltävissä pelkästään siihen johtaneesta tapahtumasta. Ehdotus on kuitenkin hyväksyttävissä.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että usein esimerkiksi pahoinpitelyrikoksiin sisältyvä laittoman uhkauksen tunnusmerkistön toteuttavaa menettelyä, josta viralliset syyttäjät eivät useinkaan vaadi erikseen rangaistusta. Tähän nähden liitto ehdottaa, että myös niissä tapauksissa, joissa esimerkiksi syyksilukemisen perusteella on selvästi havaittavissa, että rikokseen sisältyy vapauden loukkaus, uhrilla olisi oikeus kärsimyskorvaukseen, vaikka kysymys olisikin pelkästään tavallisesta pahoinpitelystä.

3.4 Henkilövahingon kärsineen läheisten oikeus korvaukseen

Työryhmän ehdotus

Henkilövahingon kärsineen läheiselle korvattaisiin tarpeelliset kulut ja ansionmenetykset vahingonkorvauslain 5 luvun 2 d §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan. Korvaus ansionmenetyksestä olisi kuitenkin enintään 125 euroa päivältä vähennettynä korvaukseen oikeutetulle samalta ajalta tulevalta ansiotulolla.

Lausunnonantajien kannanotot

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että läheisten henkilöiden piiri on oikeuskäytännössä laajentunut siitä, mitä vahingonkorvauslain 5 luvun 4 a §:ää säädetettäessä tarkoitettiin. Käräjäoikeus esittää harkittavaksi, olisiko läheisten piiriä pyrittävä määrittelemään laissa tarkemmin.

Rikosuhripäivystys kannattaa ehdotettua sääntelyä.

3.5 Kuolemantapauksen johdosta suoritettavat korvaukset

Työryhmän ehdotus

Hautaamisesta aiheutuneet ja siihen liittyvät kustannukset korvattaisiin vahingonkorvauslain 5 luvun 3 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan. Surmansa saaneen läheisillä olisi siten aikaisemmasta korvauskäytännöstä poiketen oikeus korvaukseen myös hautajaisiin saapumisesta aiheutuneista kohtuullisista matkakuluistaan.

Elatuksen menetyksestä suoritettaisiin korvausta vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan. Myös tosiasialliseen elatussuhteeseen perustuneen elatuksen menetys tulisi siten korvattavaksi.

Surmansa saaneen läheiselle kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvat tarpeelliset sairaanhoitokustannukset ja muut tarpeelliset kulut sekä ansionmenetykset korvattaisiin vahingonkorvauslain 5 luvun 4 b §:ssä säädettyin edellytyksin. Sairaanhoitokustannuksina korvattaisiin myös sairaanhoitoon välittömästi liittyvästä lääkinnällisestä kuntoutuksesta aiheutuvat kustannukset. Korvaus ansionmenetyksestä olisi enintään 125 euroa päivältä vähennettynä korvaukseen oikeutetulle samalta ajalta tulevalla ansiotulolla. Läheiselle suoritettaisiin korvausta mainituista kuluista ja ansionmenetyksestä yhteensä enintään 5 000 euroa vähennettynä muualta tulevilla korvauksilla.

Surmansa saaneen läheiselle ei enää suoritettaisi rikosvahinkolain nojalla korvausta kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä.

Lausunnonantajien kannanotot

Helsingin käräjäoikeus esittää tältäkin osalta edellä (3.4) selostetun läheisten piiriä koskevan huomautuksen.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että surmansa saaneen läheisen kärsimyksen rajaaminen korvausjärjestelmän ulkopuolelle ei ole välttämättä hyvä ratkaisu. Lisäksi käräjäoikeus esittää, että olisi perusteltua kirjata nimenomaisesti lakiin läheisen oikeus korvaukseen hautajaisiin saapumisesta aiheutuneista kohtuullisista matkakuluista.

Vakuutusosikeus pitää perusteltuna ehdotusta, jonka surmansa saaneen läheiselle maksettavasta kärsimyskorvauksesta luovuttaisiin ja sen sijasta maksettaisiin korvausta kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista taloudellisista menetyksistä.

Valtiokonttori pitää surmansa saaneen läheisen taloudellisten menetysten korvaamisen osalta ehdotettua 5 000 euron enimmäismäärää perusteluna. Valtiokonttori pitää asianmukaisena myös sitä, että laajennettaessa surmansa saaneen läheisen korvausuojaa tosiasiallisten kulujen korvaamiseen luovutaan suorittamasta korvausta kärsimyksestä.

Henkirikoksen uhrien läheiset ry toteaa, että omaisten tulisi saada korvaus hautauskustannuksista todellisten kulujen mukaan heti niiden muodostuttua suoraan Valtiokonttorista. Matkakulut hautajaisiin tulisi korvata todellisten kustannusten mukaan

ottaen huomioon omaisten fyysinen ja psyykinen kunto. Omaisilla tulisi olla oikeus myös taksin käyttöön. Yhdistys pitää elatuksen menetyksen korvattavuuden laajentamista avopuolisoihin ja lapsipuoliin hyvänä uudistuksena, mutta katsoo, että elatuksen menetyksen korvaamiseen ei tulisi olla vaikutusta sillä, että leski avioituu uudelleen tai solmii avoliiton.

Henkirikoksen uhrien läheiset ry katsoo, että surmansa saaneen läheisen, jolle on aiheutunut henkilövahinko, tulisi saada kuntoutusta ja hoitoa niin kauan kuin hän on niiden tarpeessa, kuluja rajaamatta. Ehdotettu 5 000 euron enimmäismäärä on täysin riittämätön. Se tulisi nostaa 10 000 euroon. Läheisille tulisi taata laissa oikeus riittävään terapiaan. Lisäksi tulee korvata mahdolliset myöhemmin ilmenevät somaattiset sairaudet, jotka ovat aiheutuneet henkirikoksesta.

Henkirikoksen uhrien läheiset ry kiinnittää lisäksi huomiota vaikeuksiin määrittellä henkirikoksen uhrille erittäin läheinen henkilö. Määrittelyn ei tulisi rajata sisarusia tai isovanhempia korvauksen ulkopuolelle. Myös kasvattivanhemmat ja –sisarukset tulisi ottaa huomioon.

Rikosuhripäivystys katsoo, että ehdotus kärsimyskorvauksen korvaamisesta hoitokorvauksilla merkitsee korvaussumman käyttötarkoituksen kontrollointia. Sen määrittäminen, miten kansalainen käyttää hänelle kuuluvan korvauksen, ei Rikosuhripäivystyksen mielestä ole vahingonkorvausjärjestelmän tehtävä. Positiivisina puolina ehdotuksessa Rikosuhripäivystys pitää erityisen läheisen henkilön määrittelyä tarkentumista ja laajentumista sekä sitä, että hoitokulukorvauksen enimmäismäärä on suurempi kuin kärsimyskorvauksen enimmäismäärä.

Suomen Asianajajaliitto esittää, että kannattanee vielä tarkemmin harkita, onko syytä perustaa korvauksen maksaminen surmansa saaneen läheiselle todellisiin kuluihin vai ei. Vain harvoin henkirikosjutuissa erityisen läheiset voivat osoittaa käsiinsä todellisiin kuluihin perustuvaa vahinkoa. Tähän nähden ehdotus sisältää merkittävän huononnuksen voimassa olevaan lakiin verrattuna. Suomen Asianajajaliitto katsoo, että erityisen läheisen omaisen tulisi saada edelleen edes jonkinlainen korvaus myös kärsimyksestä eikä pelkästään henkilövahingosta.

3.6 Esinevahingon ja muun omaisuusvahingon korvaaminen

Työryhmän ehdotus

Laitokseen sijoitettujen henkilöiden aiheuttamien esinevahinkojen korvaamista koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin eräiltä osilta. Tässä yhteydessä muun muassa jätettäisiin esinevahinkojen korvaamisen ulkopuolelle tilanteet, joissa vahingon aiheuttanut lastensuojelulain nojalla huostaanotettu lapsi ei ollut sijoitettuna laitoshuoltoon.

Esinevahingon ja muun omaisuusvahingon harkinnanvarainen korvaaminen rajattaisiin sellaisiin vahinkotapauksiin, joissa vahinko on määrältään huomattava ja vahingon syntymiseen on vaikuttanut vahinkoa kärsineen avuttomuus.

Lausunnonantajien kannanotot

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää laitokseen sijoitettujen henkilöiden aiheuttamien esinevahinkojen osalta ehdotettua korvaussääntelyä perusteltuna.

Suomen Lakimiesliitto ei pidä perusteltuna sitä, että lastensuojelulain mukaisten toimenpiteiden kohteena olevan lapsen aiheuttaman esinevahingon korvattavuutta su-pistettaisiin.

Suomen Mielenterveysseura pitää laitokseen sijoitettujen henkilöiden aiheuttamien esinevahinkojen korvaamista koskevaa pykälää lähtökohdiltaan selkeänä, mutta samalla kapeana. Laki jättää määrittelemättä uudentyyppiset hoitolaitokset, kuten perhekodit ja vastaavat. Näissä olevien asiakkaiden kohdalla tullaan varmasti jatkossa hakemaan tulkinnallisia rajoja.

Valtiokonttori puoltaa esinevahingon ja muun omaisuusvahingon harkinnanvaraista korvaamista koskeviin säännöksiin ehdotettuja tarkennuksia.

3.7 Korvausjärjestelmän toiminnan tehostaminen

Työryhmän ehdotus

Korvausjärjestelmän toiminnan tehostamiseksi rikosvahinkolautakunta lakkautettaisiin ja korvattavan vahingon vähimmäismäärä korotettaisiin 170 euroon.

Lausunnonantajien kannanotot

Valtiokonttori, Rikosuhripäivystys ja Suomen Lakimiesliitto puoltavat rikosvahinkolautakunnan lakkauttamista. *Raiskauskriisikeskus Tukinainen* toteaa, että rikosvahinkolautakunnan lakkauttaminen toivottavasti nopeuttaa korvaushakemusten käsittelyä.

Henkirikoksen uhrien läheiset ry pitää käsittelyaikojen lyhentämistä tärkeänä, mutta vastustaa rikosvahinkolautakunnan lakkauttamista, koska jonkin elimen tulisi valvoa, että korvauslinja pysyy tasaisena ja oikeudenmukaisena.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että vahingot sattuvat varsin usein heikko-osaisimmille, joille pienikin korvaus on suuri asia.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että korvattavan vahingon vähimmäismäärän korottamista 170 euroon on syytä harkita tarkasti, koska kysymys on kuitenkin suhteellisen korkeasta määrästä. Vähimmäisrajan korottaminen vaikuttaisi oikeuskäytännössä uhrien vaatimuksiin siten, että vähimmäisraja ylittyy. Tuomioistuimetkin saattavat ottaa rajan huomioon tuomioissaan.

Valtiokonttori pitää korvattavan vahingon vähimmäismäärän korottamisen vaikutuksia korvausprosessiin vaikeasti ennakoitavina. Korvausprosessin kannalta toivottuja vaikutuksia saataisiin varmemmin, jos vähimmäisrajaa korotettaisiin ainakin 200 euroon.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää korvauskäsittelyn nopeuttamista tärkeänä.

3.8 Rikosuhridirektiivin täytäntöönpano

Työryhmän ehdotus

Valtiokonttori toimisi Suomessa sekä rikosuhridirektiivissä tarkoitettuna avustavana viranomaisena että päättävänä viranomaisena. Suomessa asuva henkilö voisi jättää Valtiokonttorille hakemuksen, joka koskee toisessa EU-valtiossa tehdyllä tahallisella väkivaltarikoksella aiheutetun vahingon korvaamista tekopaikkavaltion rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä.

Lausunnonantajien kannanotot

Rikosuhripäivystys toteaa, että Valtiokonttorin osuuden vahvistaminen ulkomailla tapahtuneen rikoksen korvaushakemuksen käsittelyssä on hyvä tapa panna täytäntöön rikosuhridirektiivi.

3.9 Eräitä muita muutosehdotuksia

Työryhmän ehdotus

Korvauksen hakemisen määräaika ehdotetaan muutettavaksi. Korvausta olisi pääsääntöisesti haettava kolmen vuoden kuluessa siitä, kun korvausasiassa annettiin lainvoimaiseksi tullut tuomio.

Hakemuskulujen korvaamista Valtiokonttorissa laajennettaisiin tapauksiin, joissa hakijalle on asian tuomioistuinkäsittelyä varten määrätty oikeudenkäyntiavustaja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n nojalla.

Valtion takautumisoikeutta koskevia säännöksiä tarkistettaisiin, jotta vältettäisiin tilanteet, joissa korvausvelvollinen joutuu suorittamaan saman korvauksen kahteen kertaan.

Lausunnonantajien kannanotot

Oikeusrekisterikeskus pitää korvausvelvollisen kaksinkertaisen maksuvelvollisuuden poistamiseksi ehdotettuja säännöksiä tarkoituksenmukaisina ja tarpeellisina. Oikeusrekisterikeskus pitää myös korvauksen hakemisen määräajan lyhentämistä kolmeen

vuoteen välttämättömänä, jotta valtion takautumissaatavien vanhentuminen voidaan välttää. Oikeusrekisterikeskus toteaa, että jos asiaa ei ole käsitelty tuomioistuimessa, määräaika korvauksen hakemiselle olisi edelleen kymmenen vuotta. Tällaisessa tapauksessa takautumissaatava saattaa vanhentua ennen kuin korvauksen hakuoikeus. Kysymyksessä ei kuitenkaan liene kokonaaisuuden kannalta merkittävä ongelma.

Oikeusrekisterikeskus toteaa lisäksi, että lain 43 §:ssä olisi syytä selvyuden vuoksi todeta, että päätös pannaan täytäntöön sakon täytäntöönpanolain mukaisessa järjestyksessä. Sakon täytäntöönpanolain 1 §:ssä olevaan luetteloon olisi syytä lisätä rikosvahinkolain 43 §:n mukaista takaisinperintää koskevan päätöksen täytäntöönpano.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen puoltaa ehdotusta, jonka mukaan hakemuskulujen korvaamista laajennettaisiin.

Suomen Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että kohtuullisena korvauksena hakemuksen laatimisesta on usein maksettu oikeusapulain mukainen tuntipalkkio ilman arvonlisäveroa. Jatkossa kohtuullista palkkiota tulisi korottaa arvonlisäveron verran. Liitto katsoo, että selvitykseksi oikeusavun myöntämisestä tulisi riittää sellainen tuomio, josta käy ilmi, että valtion varoista on tuomittu asianomistajan avustajalle korvauksia.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry katsoo, että korvauksen hakijalle tulisi korvata hakemuksesta aiheutuvat kustannukset mukaan luettuna avustajan palkkio riippumatta hakijan tuloista ja varallisuudesta. Lisäksi yhdistys katsoo, että rikosvahinkokorvauksen vanhentumisajan tulisi alkaa rikosasiaa koskevan tuomion lainvoimaisuudesta tai, jos asia ei ole mennyt tuomioistuinkäsittelyyn, esitutkinnan päättymisestä tai syyttämättäjättämispäätöksestä. Yhdistys esittää vielä, että laissa tulisi olla selkeät menettelytapasäännökset sellaisessa tapauksessa, jossa rikoksen uhri hakee samanaikaisesti rikosvahinkokorvausta ja ulosottoa rikoksenteijää vastaan tai saa rikoksenteijältä korvauksen vapaaehtoisesti.

3.10 Taloudelliset vaikutukset

Työryhmän arvio

Uudistus lisäisi rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä valtiolle aiheutuvia kustannuksia nettomääräisesti yhteensä noin 3 – 4 miljoonalla eurolla vuodessa.

Lausunnonantajien kannanotot

Oikeusrekisterikeskus toteaa, että valtion takautumisoikeutta koskevien säännösten tarkistaminen tuo sille uusia tehtäviä, joiden hoitaminen vaatii oikeudellista asiantuntemusta ja jotka eivät ole hoidettavissa nykyisellä henkilöstöllä. Esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon riittävän koulutuksen omaavan henkilön palkkaaminen Oikeusrekisterikeskukseen.

Valtiokonttori toteaa, että lakiesityksen kustannuksia arvioitaessa ei ole otettu huomioon sitä rahoitustarvetta, joka aiheutuu Valtiokonttorissa tällä hetkellä olevan hakemusruuhkan käsittelystä. Rikosvahinkokorvauksiin on viime vuosien budjeteissa ollut varattuna 6,25 miljoonaa euroa todellisen tarpeen ollessa noin 2 miljoonaa euroa suurempi, mikä määrä onkin sittemmin saatu lisäbudjeteissa. Lisäksi on huomattava, että rikosvahinkohakemusten määrä on ollut jo useita vuosia varsin voimakkaasti kasvava, mikä luonnollisesti lisää korvausmenoa. Todellista korvausmenon tarvetta arvioitaessa on ehdottomasti otettava huomioon mainitut menoja kasvattavat tekijät. Valtiokonttori korostaa, että korvausjärjestelmälle on uudistuksen yhteydessä alusta alkaen turvattava riittävät korvausmäärärahat.

3.11 Tiedotuksen kehittäminen

Työryhmän ehdotukset

- 1) Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 6 §:ää tulisi muuttaa siten, että esitutkintaviranomaiselle säädetään velvollisuus antaa asianomistajalle informaatiota rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä kirjallisesti.
- 2) Kirjallisen informaation antaminen asianomistajalle esitutkinnan yhteydessä tulisi varmistaa tarkoituksenmukaisin teknisin keinoin.
- 3) Poliisikoulutuksessa olisi huolehdittava poliisien riittävästä perehdyttämisestä rikosvahinkojen korvausjärjestelmään.
- 4) Poliisilaitosten ja käräjäoikeuksien tulisi pitää odotustiloissaan kattavasti saatavilla rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä kertovaa esitettä.
- 5) Tiedottamista rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä Internetin välityksellä olisi kehitettävä.
- 6) Valtiokonttorin olisi huolehdittava siitä, että mahdollisten korvauksen hakijoiden saatavilla on informaatiota mahdollisuudesta hakea Valtiokonttorin välityksellä korvausta toisesta jäsenvaltiosta.

Lausunnonantajien kannanotot

Sisäasiainministeriö toteaa, että työryhmän ehdotukset ovat perusteltuja eikä niiden toteuttamiselle sinänsä saisi olla esteitä. Esitteiden esillä pitäminen poliisilaitoksilla tuottanee vähiten ongelmia. Ministeriö pitää kuitenkin parempana, että ohjeet ja b-makkeet ovat helposti löydettävissä ja saatavissa suoraan Valtiokonttorin Internet-sivuilta, jolloin myös muiden tahojen, jotka ovat tekemisissä asianomistajien ja rikosten kohteeksi joutuneiden kanssa, on helppo antaa informaatiota asiasta. Poliisin koulutuksessa voidaan myös huolehtia korvausjärjestelmään perehdyttämisestä.

Sisäasiainministeriö toteaa, että myös kohtien 1 ja 2 ehdotukset voidaan toteuttaa. Ne ovat kuitenkin poliisille ongelmallisimpia, koska esitutkinnan yhteydessä poliisi-

silla alkaa olla erilaisia oheistoimenpiteitä niin paljon, että varsinainen tutkintatyös-kentely saattaa kärsiä. Ministeriö katsoo, että kohdan 1 ehdotus ei edellytä asetusmuutosta, vaan asia voidaan hoitaa poliisin ohjeistuksella. Ministeriö myös katsoo, etteivät esitetyt uudistukset kovinkaan paljon viivästytä tutkinta-aikaa, mutta aiheut-tavat poliisille lisätyötä ja –kustannuksia.

Sisäasiainministeriö huomauttaa lisäksi, etteivät kaikki asianomistajat informaatiosta huolimatta koe tarvitsevansa korvausta rikosvahingoista valtion varoista. Yhtenä syynä saattaa olla se, ettei lain sisällön perusteelliseen selittämiseen useinkaan ole aikaa. Jos tähän halutaan parannusta, jokaiselle asianomistajalle tulisi kuulustelussa varata vähintään 10 minuuttia informaatiota varten. Kustannuksina tämä merkitsisi arviolta 3,5 miestyövuotta eli 150 000 euroa. Tämän lisäksi asiasta koituu tiedotta-mis-, koulutus- yms. kustannuksia.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää työryhmän ehdotuksia perusteltuina. Ministeriö kiinnittää huomiota siihen, että rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä tulisi tiedottaa myös niille sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksille, joissa henkilö voi olla sijoitet-tuna tahdostaan riippumatta.

Oulun käräjäoikeus yhtyy työryhmän kannanottoihin niiltä osin kuin ne koskevat tuomioistuimen roolia rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä tiedottamisessa.

Julkiset oikeusavustajat ry kannattaa tiedotuksen tehostamista ja pitää poliisin vel-vollisuutta antaa korvaukseen oikeutetulle jo esitutkintavaiheessa kirjalliset ohjeet ja hakemuslomake hyvänä keinona parantaa tiedonsaantia.

Rikosuhripäivystys katsoo, että tiedotusvastuun lisääminen poliisille rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä on hyvä tavoite. Tiedotusta rikosvahinkokorvauksista, rikos-prosessista ja rikoksen uhrille kohdennetuista tuki- ja neuvontapalveluista tulisi lisä-tä. Keskitetty ja tehostettu tiedotus vahvistaisi kansalaisten yhdenvertaista mahdolli-suutta toimia oman etunsa ja oikeuksiensa mukaisesti.

Suomen Mielenterveysseura toteaa, että korvauksen hakemisesta on syytä laatia sel-keä opaskirjanen. Samoin on huolehdittava siitä, että rikoksen uhrille annetaan konkreettisia ohjeita korvauksen hakemisesta.

3.12 Muita huomautuksia

Vakuutusosikeus pitää perusteltuna työryhmän ehdotusta, jonka mukaan liikenneva-kuutuslaissa tarkoitettua liikennevahinkoa ei enää erillisellä säännöksellä suljettaisi rikosvahinkolain soveltamisalan ulkopuolelle, vaan lakien välinen suhde määräytyisi rikosvahinkolain yleisen toissijaisuussäännöksen mukaan.

Henkirikoksen uhrien läheiset ry esittää, että oikeudenkäyntikulut tulee korvata hen-kirikoksen uhrin läheisille täysimääräisinä kaikissa oikeusasteissa, jos henkirikoksen tekijä ei pysty niitä korvaamaan.

Rikosuhripäivystys esittää, että vahingonkorvausten perimistä tulisi helpottaa. On kohtuutonta, että uhrin on saatuaan oikeuden päätöksen tuomituista korvauksista itse käynnistettävä niiden perintä.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry ehdottaa rikosvahinkolakiin säännöstä, jonka mukaan rikosvahinkokorvaus maksetaan suoraan korvauksen perusteena olevan tavaran, tuotteen tai palvelun toimittajalle, mikäli tavarasta, tuotteesta tai palvelusta oleva lasku, kuten sairaalalasku tai oikeudenkäyntiavustajan lasku on maksamatta korvausta haettaessa.

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ehdottaa, että rikosvahinkolain mukaisen korvauksen toissijaisuutta koskevia säännöksiä pyritään selkeyttämään.

LIITE

Rikosvahinkolain uudistamistyöryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoa seuraavilta viranomaisilta ja yhteisöiltä:¹

Sisäasiainministeriö
Valtiovarainministeriö (*)
Sosiaali- ja terveysministeriö

Helsingin käräjäoikeus
Oulun käräjäoikeus
Mikkelin käräjäoikeus (*)
Vakuutusosasto

Oikeusrekisterikeskus
Valtiokonttori

Ensi- ja turvakotien liitto ry (*)
Henkirikoksen uhrien läheiset ry
Julkiset oikeusavustajat ry
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry (*)
Raiskauskriisikeskus Tukinainen, Tukinainen ry
Rikosuhripäivystys
Suomen Asianajajaliitto
Suomen Lakimiesliitto ry
Suomen Mielenterveysseura ry
Suomen Oikeusapulakimiehet ry
Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto

¹ (*)-llä merkityiltä ei saatu lausuntoa.